

FÖLDESI MARGIT

Kitelepítés, lakosságcsere és a Szövetséges Ellenőrző Bizottság

Tanulmányomban két olyan tényezővel foglalkozom, amelyek erőteljesen befolyásolták a csehszlovák–magyar lakosságcsere-egyezmény létrejöttét, annak milyenségét és lebonyolítását is: nevezetesen a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB) tevékenységével, s ezzel szoros összefüggésben a németek Magyarországról való kitelepítésével.

A problémakört elemezve öt kérdésre kerestem a választ. Mennyiben felelős a magyar kormány, s mennyiben a nagyhatalmak, illetőleg annak letéteményese, a SZEB a németeknek Magyarországról való kitelepítéséért? Milyen összefüggés van a német kitelepítés és a csehszlovák–magyar lakosságcsere között? Milyen szerepe volt a Magyarországon működő Szövetséges Ellenőrző Bizottságnak a lakosságcsereben? A SZEB-en belül az egyes nagyhatalmak milyen álláspontot képviseltek, hogyan politizáltak e kérdéskörrel kapcsolatban Magyarországon? A Szövetséges Ellenőrző Bizottságon keresztül a szlovák kormányhoz eljuttatott több mint 180 jegyzék alapján melyek voltak azok a kulcsproblémák, amelyek a szlovákiai magyarságot érintették?

Az első kérdésre adandó válaszról, a felelősségről alapvetően tudnunk kellene, hogy mennyire volt Magyarország az adott időszakban szuverenitásának birtokában. 1945. január 20-tól, a magyar fegyverszüneti szerződés aláírásától, 1947. szeptember 15-ig, addig a pillanatig, amíg békeszerződésünket a nagyhatalmak Párizsban letétbe nem helyezték, a magyar szuverenitást erősen korlátozták. Szuverenitásunk legfőbb korlátozója, s a szuverenitás-hiány kezelője a Szövetséges Ellenőrző Bizottság volt.

Szövetséges Ellenőrző Bizottságot vagy Tanácsot (Németországban) valamennyi, a második világháborúban vesztes országban létrehozta a győztesek. Magyarországon az 1945. január 20-án megkötött fegyverszüneti szerződés 18. pontja értelmében működött ez a testület. Felépítését, jogait, a tagok egymás közti viszonyait később alapszabályzatban is rögzítették.¹

Magyarországon a három nagy győztes – a Szovjetunió, az USA és Nagy-Britannia – mellett elsődlegesen a jóvátételi kötelezettségünk miatt külön missziót tarthatott fenn a győztesnek minősített Csehszlovákia² és Jugoszlávia is.

A Szövetséges Ellenőrző Bizottság mind bel-, mind külpolitikai kérdésekben "tanácsokat", politikai direktívákat, utasításokat adhatott – és adott is! – a magyar kormánynak.

Ezt jelentette, hogy a SZEB akarata ellenére – még ha az ellentétes volt is a magyar érdekekkel és szándékkal – a magyar kormány semmilyen lényeges döntést nem hozhatott ebben az időszakban.

A németek kitelepítése is nagyhatalmi kezdeményezésre indult meg a potsdami³ döntés után. Itt emelték törvényerőre a kollektív felelősség elvét. Kimondták: "A szövetséges hadseregek megszállják egész Németországot és a német nép bűnhődik szörnyű bűneiért, amelyeket azoknak a vezetése alatt követett el, akiknek a sikerek idején nyíltan helyeselt és vakon engedelmeskedett."⁴ A büntetés leghatékonyabb formáját pedig a "kitelepítés"-ben találták meg. Az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia és a Szovjetunió megegyezett abban, hogy: "A három kormány minden vonatkozásban megvizsgálva a kérdést elismeri, hogy Lengyelországban, Csehszlovákiában és Magyarországon maradt német lakosoknak vagy egy részének Németországba történő áttelepítésére vonatkozóan intézkedéseket kell fogantatosítani."⁵ A németek kitelepítését a potsdami konferencia a csehszlovák és a lengyel kormányokra, Magyarországon pedig a Szövetséges Ellenőrző Bizottságra bízta.

Ami önmagában "természetes", hiszen a besorolás szerint az újonnan létrehívott Csehszlovákia és – az 1939. szeptember 17-i szovjet–német határmegállapító egyezmény utójátéka-ként nyugatra tolt – Lengyelország a győztes, míg Magyarország a vesztes oldalra került. Eszerint Magyarországon a németiség ügyét nem egy szuverén kormány, hanem a Szövetségi Ellenőrző Bizottság intézte.

Potsdamban a vesztes országok közül a németek kitelepítésével kapcsolatban csak Magyarországot említették meg; sem Románia, sem Bulgária, sem Finnország neve nem szerepel a dokumentumokban, noha ezekben az országokban is éltek német nemzetiségűek. Ez lehetne talán az első kapcsolódási pontunk a lakosságcseréhez, illetve a magyarok eltávolításához a Felvidékről, hiszen igen elterjedt az a nézet, hogy ezzel már a felvidéki magyarok helyét kívánták előkészíteni az anyaországban.

Fel kell tennünk azt a kérdést is – hisz főleg visszaemlékezésekben⁶ élénk vita folyik ezzel kapcsolatban –, hogy a potsdami határozatok csupán lehetőséget adtak Magyarországnak a németek kitelepítésére, de nem tették azt kötelezővé, avagy ez utasítást jelentett a kitelepítésre.

A levéltári források arról győztek meg, hogy a nagyhatalmak – s mindenekelőtt a Szovjetunió⁷ – határozottan kívánták a németek kitelepítését Magyarországról. Miklós Béla, az Ideiglenes Nemzetgyűlés elnöke 1945. augusztus 9-i feljegyzéseiben a következőket írja: "Sviridov altábornagy a következőket hozta tudomásomra: A Marsall úr Moszkvából közölte, hogy 400–450 svábot kell Magyarországról áttelepíteni. Az altábornagy úr kéri a magyar kormányt, hogy 2–3 napon belül mutasson be nekik egy munkatervet, amely a kitelepítés kérdésével foglalkozik [...] Megjegyzi még az altábornagy úr, hogy a SZEB fenntartja magának azt a jogot, hogy segítségére legyen a magyar kormányoknak az esetleges hibák kiküszöbölésére nézve, minthogy az a felfogása, hogy a kitelepítés az egész magyar nemzet érdekében áll és a magyar demokrácia fejlődésének ügyét segíti elő [...] A szovjet kormánynak tudomása van arról, hogy a magyarországi svábok jelentős része egyenesen ellentámadásba ment a demokrácia ellen, s hogy a lakosság egy része bújtatja a svábokat, és mindenképpen kezükre játszik. Épp ezért kéri, hogy a kormány a [...] kifejtett álláspont szerint erélyesen nyúljon a kérdéshez."⁸

El kell azonban azt is ismerni, hogy a magyar kormány s annak több tisztségviselője és felelős pártpolitikusok is többször elutasították a kollektív felelősség elvét. Nem feledhető azonban, hogy voltak olyanok is, akik ellenkezőképpen cselekedtek.⁹ Az 1945. december 29-én kihirdetett 12.330/1945. számú rendelet mégis a kollektív felelősség elvére helyezkedik, amikor kimondja: "Németországba áttelepülni köteles az a magyar állampolgár, aki a legutóbbi népszámlálás, összeírás alkalmával német nemzetiségűnek vagy anyanyelvűnek vallotta magát, vagy magyarosított nevét német hangzásúra változtatta vissza, továbbá, aki a Volksbundnak vagy valamely fegyveres német alakulatnak tagja volt."¹⁰

Ez akkor is tény, ha még ezen rendelet bevezetőjében is a magyar kormány a SZEB utasítására hivatkozik, s akkor is, ha ez a kormány – mint már említettem – szuverenitásában csaknem végzetesen korlátozva volt. A magyar kormányt erre a lépésre egyrészt kétségtelenül a nagyhatalmi SZEB nyomás kényszerítette, másrészt kénytelen volt belátni: a felvidéki magyarokat vagy egy részüket mindenképpen be kell fogadnia, s ehhez lakóterületet kell számukra teremtenie.

A Szövetséges Ellenőrző Bizottság nagyhatalmai megállapodtak a németek kitelepítéséről Magyarországról s számtalan SZEB-ülésein tárgyaltak erről.¹¹ A megállapodás ellenére – s annak ellenére, hogy a nyugatiak semmit sem tettek, hogy ezt megakadályozzák – elvileg, szófordulataikban, rabulisztikájukban elutasítják a kollektív felelősség elvét. Erre utal Szalai Sándornak 1946. január 4-én Bán Antalhoz és Szakasits Árpádhoz eljuttatott

feljegyzése arról a beszélgetésről, amelyet Merillel, az egyik amerikai SZEB-tisztségviselővel folytatott: "Merill mai látogatásom során, nyilván utasításra a következőket közölte velem:

1. A sváb rendelettel szemben a legsúlyosabb aggályaink vannak. A kollektív felelősségre vonást ők a szlovákiai magyarokkal szemben ellenezték, aminthogy ellenzik az egész világon minden vonatkozásban, és a magyar politika éppen ebben a kérdésben, amelyben az amerikai állásfoglalás oly előnyös volt számára, most szembehelyezkedett a morálisan egyedül lehetséges állásfoglalással.

2. Ezután Merill a következő meglepő kérdést tette fel: látok-e valami összefüggést aközött, hogy december 2-tól december 6-ig Gyöngyösi Prágában tárgyalt, és aközött, hogy [...] keresztül ment a svábok tömeges kitelepítése Magyarországról s a kollektív felelősségre vonás."¹²

Az amerikai SZEB-tag azt is érzékeltette Szalaival, jónak látnák, ha bizonyos pontokon a morálnak is engedve módosítanának a rendeleten (ilyen módosítások a későbbiekben valóban történtek), elsősorban különbséget téve aközött, akik német anyanyelvűnek, de magyar nemzetiségűnek vallották magukat, vagy akik kényszer hatására léptek be valamely német fegyveres testületbe.¹³ Erkölcsei alapon el kell fogadnunk ezt a kritikát, történészként azonban úgy vélem, helytállóbb lett volna, ha az USA a német kitelepítés ellen a megfelelő fórumon nagyhatalmi súlyával lép fel, s nem egy vesztes ország politikusát okítja ki.

A magyarországi németek kitelepítésével megbízott Népgondozó Hivatal 1945. december 1-jétől fogott hozzá a telepítések előkészítéséhez és lebonyolításához. A SZEB utasítása szerint 1946. augusztus 1-jéig kellett volna a németeket kitelepíteni. Ez azt jelentette, hogy havonta huszonöteztől-hetvenötezerig, vagyis összesen mintegy négyszázötven ezer németnek kellett volna elhagynia az országot.¹⁴

A kitelepülőket Soprontól Elekig 21 táborban kívánták összegyűjteni a vasúti állomásokhoz közel eső községekben, nagyobb településeken. Az első csoport 1946 januárjában indulhatott el Budaörsről Németország amerikai megszállási övezetébe, s az eredetileg tervezett huszonötezer fővel szemben csupán 3 866 személy ment el a hónap folyamán.

1946. április-májusától az USA SZEB missziója, diplomáciai képviselete, illetőleg a németországi amerikai hatóságok fokozódó nyomást gyakoroltak a magyar kormányzervekre a kitelepítések ütemének lassítására és a kitelepítendőek számának csökkentésére. 1946 tavaszán már teljesen nyilvánvalóvá vált, hogy augusztus közepéig, vagyis a SZEB által megjelölt időpontig a magyarországi németek kitelepítését nem lehet lebonyolítani, holott a kitelepítendőek közül már sokakat táborba gyűjtöttek, házukat, földjüket elvették.

1946. május végétől 1946 novemberéig gyakorlatilag szüneteltek a kitelepítések. Ennek az volt az oka, hogy az amerikai hatóságok újabb – zömmel anyagi és technikai – feltételekhez kötötték a kitelepítést. Így például a 20 évesnél idősebb személyeket 500, a fiatalabbakat pedig 300 márkával kellett útra bocsátani, ezenkívül a magyar kormányának az előírt ruházattal, s megfelelő élelmiszerral is el kellett látnia őket.¹⁵ Ezeket az előírásokat azonban a magyar kormány teljesíteni nem tudta. Ezért a magyar Külügyminisztérium és az USA németországi katonai kormányzatának megbízottai 1946. szeptember 1-jén külön rögzítették a kitelepítések további végrehajtásának feltételeit.

1946 januárjától a Népgondozó Hivatal adatai szerint 135 655 német nemzetiségű személy települt át Magyarországról az USA németországi megszállási övezetébe. A hivatalos német források 170 000 személyről tesznek említést, ebből azonban húszezer személy a menekültek, illetőleg a "kimentettek" kategóriájában szerepel.

1947 tavaszától a német nemzetiségű lakosság újabb kitelepítési hullámára került sor, de most már Németországnak a szovjet megszállási övezetébe. Balogh Sándor szerint a "folytatólagos telepítésekkel létszámuk megközelítette az 50 000-et."¹⁶

A következő kérdéskör, amivel foglalkozni kívánok, hogy milyen szerepe volt a SZEB-nek a csehszlovák–magyar lakosságcsereben, illetve hogy a SZEB-en belül a nagyhatalmak milyen álláspontot képviseltek.

Az orosz levéltári iratokban a németek és a magyarok együtt szerepelnek mint fasiszta nemzetek, akik felelősek a második világháború bűneiért.¹⁷ A Szovjetunió támogatta azt a csehszlovák elgondolást is, hogy a háború utáni újrendezésnél létre kell jönnie a csehek és szlovákok szláv államának, amelyben nincs helyük a németeknek és a magyaroknak.¹⁸ Úgy ítélte meg, ezeket a népcsoportokat ki lehet telepíteni Csehszlovákiából. A nyugati nagyhatalmak – mindenekelőtt az Egyesült Államok – azonban külön kezelték a németek és a magyarok felelősségét, s nem járultak hozzá ahhoz sem, hogy a Felvidékről a csehszlovákok önhatalmúlag közel hétszáz ezer magyart kitelepítsenek. Ez dokumentálható a potsdami határozatokban is.

1945 januárjában juttatta el Csehszlovákia vezetőihez az USA azt a memorandumot, amelyben világosan megfogalmazza a véleményét: "Ami a magyaroknak a Csehszlovák Köztársaság területéről való kiutasítását illeti [ ]. Ennek a kérdésnek a megoldására vonatkozólag számolni kell nem csupán Csehszlovákia szükségleteivel kell számolni, hanem ezenkívül bizonyos – jövőbeli békére és Európa jövőbiztonságára vonatkozó – általános megfontolásokkal is [ ] Egy nemzet sem kezdhet hozzá nagyobb lakosságcsoportok áttelepítésének végrehajtásához."¹⁹

Potsdamban végül az erőteljes nyugati tiltakozás meghiúsította a magyarok kitelepítését Csehszlovákiából. Ennél erőteljesebb konfrontációra azonban a Nyugat Magyarországra érdeklődésben nem vállalkozott. Az Egyesült Államok és Nagy-Britannia is elfogadhatónak tartotta azt a csehszlovák igényt, hogy bizonyos számú magyart áttelepítsenek a Felvidékről egy lakosságcsere-egyezmény keretében.

A magyar külügyminiszter három olyan jegyzéket juttatott el a lakosságcsere-egyezmény megkötése előtt²⁰ a Magyarországon működő Szövetséges Ellenőrző Bizottság misszióinak képviselőihez – Szviridovhoz, Schoenfeldhez és Gascoigne-hoz az elsőt 1945. szeptember 14-én, a másodikat november 23-án, a harmadikat december 14-én –, amelyekben feltárta a felvidéki magyarok helyzetét. November 23-án a következőket írta: "Csehszlovákiában a természetjogban gyökerező legegységesebb emberi jogokat is megtagadják a magyaroktól és úgyszólván a fizikai lét biztosításához szükséges eszközöktől is megfosztják őket. Ilyen kormányzati intézkedésre – a náci Németországnak a zsidókkal való bánásmódjától eltekintve – nem volt példa a civilizált népek történetében."²¹ A harmadik, december 19-i jegyzékben Gyöngyösi egyrészt vázolta a felvidéki magyarok üldöztetését, másrészt kérte egy a nagyhatalmak képviselőiből álló nemzetközi bizottság felállítását, amely egyrészt megvizsgálná a csehszlovák és a magyar álláspont közötti vitás kérdéseket, ellenőrizné az esetleges lakosságcserét. Azt is kérte továbbá a magyar külügyminiszter, hogy Szlovákia a magyarlakta területeit az embertelen bánásmód kiküszöbölése érdekében helyezze nemzetközi ellenőrzés alá, illetve, hogy a nagyhatalmak támogassanak egy olyan határkiigazítást, melynek keretében a háborús magatartásért felelős Szlovákia visszaadna olyan területeket Magyarországnak, ahol a magyar nemzetiségűek többséget alkotnak.

Ezen három beadványra az orosz misszió – eddigi ismereteik szerint – egyáltalán nem válaszolt, az amerikai és az angol misszió pedig lényegében elutasította a magyar kérést, s azt tanácsolta, hogy Magyarország tárgyaljon a csehszlovákokkal. Arthur Schoefeld a három jegyzékre egy alig fél oldalas levélben, 1946. február 9-én a következőket válaszolta: "1. A jelen körülmények között az USA kormánya nem tartja megvalósíthatónak egy nemzetközi bizottság megalakítását a magyar kisebbségi kérdés megvizsgálásához vagy bármely lakosságcsere ellenőrzésére. 2. Az USA kormánya nem támogatja Szlovákia

magyarlakta területeinek nemzetközi ellenőrzés alá helyezésére irányuló kérést. 3. Az USA kormánya el fogja ismerni és támogatni fog egy olyan emberséges megoldást, amelyben Magyarország és Csehszlovákia kormányai szabadon egyeztek meg egymás közt.²²

A Magyarországi Brit Politikai Misszió nevében Mitchell Corse helyettes politikai megbízott válaszolt, hosszabban és udvariasabban, de a lényeget tekintve ugyanazt fogalmazta meg: "Ófelsége kormánya – olvasható a jegyzékben – nem akar részt venni semmilyen, a csehszlovák magyar kisebbség kérdéseit vizsgáló, vagy a csehszlovák–magyar lakosságcserét a magyar kormány által javasolt módon ellenőrző nemzetközi bizottságban. Ófelsége kormányának az a véleménye, hogy ezt a kérdést bilaterális alapon a két érdekelt kormánynak kell elintéznie. Továbbá Ófelsége kormánya nem hajlandó a csehszlovák kormányt bármely Magyarország javára történő határkiigazításra rábírní, bár nem tagadná meg elismerését bármely oly módosítástól, amelyben a két érdekelt állam egymás közt szabadon megegyezik."²³

Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy az angolszász hatalmakra Magyarország nem számíthatott érdekei érvényesítésében. Viszont a kétoldalú tárgyalásokhoz nem két egyenrangú fél társult, hanem a vesztes Magyarország és – Szlovákia második világháborús szerepvállalásával nem törődve – a győztesnek minősített Csehszlovákia. Ráadásul Csehszlovákiát, ezt a többségében szlávok lakta országot a térségbe az új rendező elveket diktáló szláv nagyhatalom, a Szovjetunió is támogatta. Ennek megfelelően a csehszlovák–magyar tárgyalásokat ellenséges hangulat uralta, s ezt az angolszász hatalmak is pontosan tudták. De mivel nem állt érdekükben, nem konfrontálódtak a Szovjetunióval Magyarország miatt.

Azt, hogy a feleket mennyire nem tekinthetjük egyenrangúaknak, protokollnak álcázott apróságokból is lemérhetjük. A decemberi prágai tárgyalások után az eszmecsere folytatására Budapestre invitálta Clementist Gyöngyösi külügyminiszter. Dalibor Krno, a SZEBCsehszlovák missziójának politikai megbízottja azonban kormánya nevében újra Gyöngyösit utaztatta Prágába: "A csehszlovák kormány fontosnak véli, hogy a tárgyalások folytatásánál, már a személyi kontinuitás érdekében is dr. Vladimír Clementis úr által képviseltesse magát. Mivel azonban sajnos, az elmúlt napokban Clementis úr igen súlyos betegségen – kétoldalú tüdőgyulladásán – esett át, és orvosai nem engedik meg, hogy belátható időn belül a kedvezőtlen időjárásban utazzon a kormány nevében, indítványozom, hogy a tárgyalások Prágában folytatódjanak."²⁴

Végül vessünk egy pillantást arra a 184 jegyzékre, melyet a magyar kormány írt a SZEBC-hez.²⁵ A történeti köztudatban hibásan szerepel az, hogy ezeket a jegyzékeket kormányunk a SZEBC-hez írta, ugyanis nem a SZEBC-hez, hanem a Szövetséges Ellenőrző Bizottságon keresztül a csehszlovák kormánynak írta. S azért választotta ezt a csatornát, mert még nem állt helyre a diplomáciai kapcsolat Magyarország és Csehszlovákia között. Azt gondolom, érdemes tallózni ezek között a tiltakozó jegyzékek között, annál is inkább, mivel azok a nagypolitikai folyamatokat a mindennapok szintjén is érzékelhetővé teszik.

1945. április 13-án íródott az első jegyzék a szlovák földreform tárgyában. Más jegyzékek a magyar családok – köztük magyar nemzetiségű zsidó személyek – jogtalan kiutasítása és vagyonelkobzása tárgyában születtek. 1945. június 9-én kelt az Országos Református Szeretetszövetség árvaházának Mészáros közösgéből való kitelepítéséről szóló jegyzéke. 1945. július 29-én a csehszlovákiai magyar papok kiutasítását sérelmezték. 1945 nyarán az ellen tiltakoznak a magyar szervek, hogy a pozsonyi magyarságot külön megjelölik a lakók névjegyzékében, s a házbizalmiakkal figyeltetik a pozsonyi magyarokat, akik bérházban laknak. Szintén 1945 nyarán az ellen emelte fel szavát a magyar kormány, hogy Rozsnyón és Rimaszombaton plakátokat függesztettek ki, amelyeken megtiltották a magyar beszédet.

Július 4-én kelt az a jegyzék, amelyben többek között ez olvasható: "A szlovák iskolaügy ki- rendeltsége folyó év június 28-án azonnali hatállyal bezárta a komáromi Szt. Benedek rendi gimnáziumot, azzal a megokolással, hogy Csehszlovákiában nem működhetnek fele- kezeti iskolák. Az igazgató arra sem kapott engedélyt, hogy a július elejére kitűzött érettségi vizsgákat megtartsa." Október 30-án magyar férfiak Galántáról és Érsekújvárról való deportálását sérelmezte a SZEB-en keresztül eljuttatott jegyzék azzal a következtetés- sel, hogy a deportálások következtében számtalan magyar család maradt férfi munkaerő nélkül.²⁶ Novemberében az ellen kellett tiltakoznia a magyar külügyminiszternek, hogy a szlovák belügyi megbízott felhívást tett közzé, figyelmeztetve a szlovákokat, hogy magya- rokkal ne kössenek házasságot. Akik ezt megteszik, azokat magyar nemzetiségű házastár- sokkal együtt kiutasítják.

Ennek ellenére, a helyzet egyre mérgeződött, s a magyar fél nem volt abban a helyzet- ben, hogy érdekeit érvényesítse, a jegyzékeket érdemi reagálások nem követték. Nem ma- radt más hátra, mint a viszonylagos megbékélést ígérő magyar–csehszlovák lakosságcsere aláírása. Erre az aktusra 1946. február 26-án került sor, de közel sem hozta meg a várt meg- békélést.

¹ Lásd erről részletesen Földesi Margit: *A Szövetséges Ellenőrző Bizottság Magyarországon, 1945–1947*. Budapest, IKVA, 1995.

² Magyarok Csehszlovákiában, 1945. Interjú Balogh Sándor professzorral (az interjút készítette Földesi Margit). *História*, 1996., 7. szám.

³ A nagyhatalmak potsdami találkozájára 1945. július 17. és augusztus 2. között került sor.

⁴ Halmossy Dénes: *Nemzetközi szerződések 1918–1945*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1966., 643.

⁵ Uo. 656.

⁶ Lásd Kovács Imre: *Magyarország megszállása*. Katalizátor Iroda, 1990., vagy Nagy Ferenc: *Küzdelem a vasfüggöny mögött*. Európa–História, 1990.

⁷ Moszkvai Külügyi Levéltár (MID-CCCP) Fond 0432 Guszev titkárság 03 P54 I.62. P11 D54 Párizsi konferencia.

⁸ Politikatörténeti Intézet Levéltára (továbbiakban PIL), 274. f. 10/35. 8.

⁹ Ilyen volt például Kovács Imre, a Nemzeti Paraszpárt egyik vezetője, aki a svábokkal kapcsolatban 1945. április 7-én egy parasztpárti értekezleten kijelentette: "A svábság egy batyuval jött ide, egy batyuval is menjen."

¹⁰ Kivételt a rendelet csak kiemelkedő érdek alapján állapíthatott meg, belügyminiszteri engedéllyel. Ez a kommunista párti belügyminiszternek módot nyújtott ebben a kérdésben is a pártpolitika érvényesítésére.

¹¹ Lásd erről részletesen Balogh Sándor: *Magyarország külpolitikája, 1945–1950*. Budapest, Kossuth Kiadó, 1988., és Földesi M. i. m.

¹² PIL 274 f. 10/35. 33–34.

¹³ Magyar Országos Levéltár (továbbiakban MOL) XIX-J-1-a 44. doboz.

¹⁴ Balogh S. i. m. 97.

¹⁵ Izsák Lajos: *A koalíció évei Magyarországon, 1944–1948*. Kozmosz Könyvek, 1986., 116.

¹⁶ Balogh S. i. m. 102.

¹⁷ Moszkvai Külügyi Levéltár (MID-CCCP) P. 46. B4037.

¹⁸ Lásd Balogh S. i. m., valamint Prágai Külügyi Levéltár Archiv MZVCR Zpráva Z-UTO-O Mad'arsko - 1945.

¹⁹ Uo.

²⁰ MOL XIX-J-1-a 44. doboz.

²¹ Uo.

²² Uo.

²³ Uo.

²⁴ Uo.

²⁵ Uo.

²⁶ Uo.